

(afbeeldingen en programma lezingen en excursies ontbreken)

- [Redactioneel - Tobias Woldendorp](#)
- [Welke veldwerkers hebben een ontheffing Flora- en Faunawet nodig?- Lida den Ouden](#)
- [Rectificatie - Cora Bruin](#)
- [De boeken van Henk van Halm - Geert Timmermans](#)
- [Tentoonstelling â€œVogels van formaat: Het meesterwerk van Audubonâ€• - Evert Pellenkoft](#)
- [Aanslag op het systeem van Carolus Linnaeus - Nico Schonewille](#)
- [Sprinkhanen en krekels in Amsterdam \(3\) - Geert Timmermans](#)
- [Van de oudheid naar Linnaeus en DNA - Evert Pellenkoft](#)
- [Vogelen in Amsterdam 2e druk - Geert Timmermans](#)
- [Verslag van de 9e inventarisatiedag - Geert Timmermans](#)
- [De Groene paddenvlieg - Geert Timmermans](#)
- [Bijeenkomst voor cursusgevers van de KNNV](#)
- [Groeten uit Amersfoort aan Zee - Evert Pellenkoft](#)
- [Een groene tuin met een paarse bank - Loes en Frans van der Feen](#)
- [Bloemen in de wind - Loes en Frans van der Feen](#)
- [Heerlijk Botshol - Lous Wijnkoop](#)
- [Voorjaarsreis naar Hongarije - Martijn Voorvelt](#)
- [Waarneming - Evert Pellenkoft](#)

REDACTIONEEL

Al lusten sommigen er wel pap van, de redactie vindt het minder erg dat het Linnaeusjaar met het verschijnen van Blaadje 4 eindelijk afgesloten kan worden. Een stortvloed aan artikelen over en foto's van Linnaeusparafernalia werd over de mailbox uitgestort. Mede door de inzet van met name de schrijvende leden Nico Schonewille en Evert Pellenkoft is ook dit nummer weer gevuld met enkele lezenswaardige (en kritische) artikelen over de verdiensten van de Zweed. Verder treft u in dit Blaadje weer veel aankondigingen van interessante najaar -en winterexcursies alsmede van interessante lezingen over verre oorden, zoals die van de bestuursleden Finette van der Heide naar Mongolië en Jan Timmer naar Suriname op 15 december.

Het zal leeg zijn zonder Linnaeus in 2008.

Tobias Woldendorp

WELKE VELDWERKERS HEBBEN EEN ONTHEFFING FLORA- EN FAUNAWET NODIG?

Ten behoeve van inventarisaties van de in een bepaald gebied voorkomende flora en fauna is een ontheffing van de Flora- en Faunawet nodig indien het gaat om beschermde inheemse planten en dieren.

Volgens de wet mogen beschermde inheemse dieren, in hun natuurlijke leefomgeving, niet worden gevangen, verwond of gedood. Nesten of holen mogen niet worden beschadigd, uitgehaald of verontrust. Eieren mogen niet worden geraapt. En het is volgens deze wet verboden planten, op hun natuurlijke groeiplaats en behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen. .

In de ontheffing worden de toegestane inventarisatiemethoden omschreven. Kijk voor meer informatie hierover op onze website onder: â€• informatie ontheffing

Flora- en Faunawet voor het verrichten van veldwerk• of ga naar www.wetten.nl en klik door naar Flora en Faunawet.

Voor ongewervelden, vissen, amfibieën en reptielen worden de methoden nauwkeurig omschreven. Voor zoogdieren, vlinders en planten slechts summier. (Een uitgebreider protocol wordt bij LNV nog uitgewerkt)

Bijv.:

Inheemse beschermde vlinders, rupsen en poppen mogen niet worden gevangen, determinatie dient in het veld op het oog te geschieden.

Inheemse beschermde planten mogen niet worden geplukt, determinatie dient in het veld op het oog te geschieden.

Voor deze soorten geeft een ontheffing dus weinig soulaas.

De KNNV heeft voor inventarisatiedoeleinden een collectieve Ontheffing van de Flora- en Faunawet gekregen, geldig van 2006 – 2011. Dit is echter niet voldoende. Elke veldwerker die een ontheffing nodig heeft dient die in het veld op zak te hebben. De KNNV dient u te machtigen voor het gebruik van de collectieve ontheffing.

Indien u denkt voor uw veldwerk een Ontheffing Flora- en Faunawet nodig te hebben neem dan contact op met: Lida den Ouden. Adresgegevens: zie voorin Blaadje.

En lees de uitgebreide informatie op onze website of vraag of wij u die toezenden.

Lida den Ouden

RECTIFICATIE:

Door miscommunicatie tussen redactie en inzender van twee stukken van Cora Bruin zijn beide artikelen niet geplaatst in Blaadje 3. De redactie biedt hiervoor haar excuses aan en plaatst ze hiernavolgend alsnog.

UPDATE 1

In [Blaadje 2, 2006](#), schreef ik over de ontwikkeling van een voorspellingsmodel van klimaatverandering, via de BBC, en de daaraan gekoppelde oproep van de BBC om de eigen computer te laten meewerken. Inmiddels zijn we een jaar verder: dus hoe staat het ermee?

Het onderzoek bleek al in januari afgerond te zijn! In plaats van de gehoopte 10.000 computers deden er binnen zeer korte tijd 259.700 mee, die elk maar 1 model te verwerken hadden.

Op de website van de BBC staan de voornaamste resultaten kort samengevat:

<http://www.bbc.co.uk/go/sn/climateexperiment>

<<http://www.bbc.co.uk/go/sn/climateexperiment>>

<<http://www.bbc.co.uk/go/sn/climateexperiment>> .

Er is weinig verbazingwekkendst te ontdekken, voor wie regelmatig de documentaires op de tv ziet. De zomers worden in Noord Europa heter en droger, de winters natter en warmer.

Mijn voornaamste conclusie: alle factoren die indirect met het weer te maken hebben, zoals het stoppen van de Golfstroom, zijn buiten beschouwing gelaten.

Er zijn wat leuke deelnamecijfers: IJsland deed met 79 pc's mee, Nederland met 3002 (bijna hetzelfde als Frankrijk: 3.157, de Nederlandse Antillen met 1.)

UPDATE 2

De leden van de mossenwerkgroep zijn er actief achteraan gegaan om vervangende ruimte te vinden, en dat is gelukt!

Berlage Lyceum,

Pieter Lodewijk Takstraat 33,
Amsterdam Oud Zuid.
Meer weten: Ad Bouman 0294-418135

Na de zomervakantie beginnen we weer, maar nu op de maandagavond, van 19.30-20.00 en 1x per maand. Ad Bouman zal weer onze steun & toeverlaat zijn bij het determineren.

De data voor 2007/2008 zijn: 12 november en 10 december 2007.

14 januari, 11 februari, 10 maart, 14 april, 19 mei en 9 juni 2008. Behalve 19 mei allemaal de 2e maandag van de maand.

Cora Bruin

DE BOEKEN VAN HENK VAN HALM

Ons erelid Henk van Halm is bezig geweest om zijn boekenplanken te ruimen en dat heeft de vereniging geweten. Ruim 300 titels -zowel nieuwe als oude- op gebied van vogels, planten, insecten, paddenstoelen, landschap etc. zijn aan de afdeling gegeven om te verkopen.

Het bestuur van de KNNV afdeling Amsterdam bedankt Henk van Halm zeer hartelijk voor deze vriendelijke geste!

De boeken zullen gedurende de lezingen in het NIVON-centrum worden verkocht aan de leden. De prijzen van de boeken variëren afhankelijk van de titel tussen de â¬ 1,- en de â¬ 25,-. De opbrengst van de verkoop wordt gebruikt om de verschillende afdelingsactiviteiten financieel te ondersteunen.

Vindt u het initiatief â¬ 2e hands boekenâ¬ een goed idee en hebt u zelf overvloedige natuurboeken? Bel dan 020 6630237 of stuur een e-mail:

harmat4@xs4all.nl

Geert Timmermans

TENTOONSTELLING 'VOGELS VAN FORMAAT' HET MEESTERWERK VAN AUDUBON

Teylers Museum aan het Spaarne 16 in Haarlem bezit een exemplaar van The Birds of America van de vogelschilder John James Audubon (1785-1851), het grootste en duurste in druk verschenen boek ter wereld. De meeste vogels van Noord Amerika zijn daarin op ware grootte en in hun natuurlijke omgeving afgebeeld. In zijn tijd was het boek al bijzonder omdat Audubon voor het eerst de beweging bij vogels suggereerde en hun levendigheid benadrukte. Op het plaatje zie je hoe hij de Groene reiger in volwassen kled in actie tekent. Deze overgewaaide Amerikaanse gast is dit jaar in dit kled gezien in het noordelijk Havengebied, waarschijnlijk is het dezelfde die vorig jaar nog in jeugdkled nog bij het Nieuwe Meer zat. In zijn aantekeningen zegt Audubon dat deze toen talrijke reiger heel benaderbaar is en gewoon vlakbij huizen zijn nest bouwt. In de tentoonstelling toont Teylers Museum van 3-11-2007 t/m 20-01-2008 de vijf delen van dit kwetsbare grote boek met elke dag een nieuwe pagina achter glas, maar ook zullen de pagina's op een bladerbaar scherm te zien zijn. Audubons vogels zijn meestal op ware grootte afgebeeld in formaat â¬ dubbelolifantâ¬, 64 bij 97 centimeter (tweemaal Foliant=A3). Voor vogels als de flamingo gaf dit problemen, zijn nek kronkelt zich via de bovenkant langs de hele zijkant naar beneden. Volgens zijn dagboek was hij als echte vogelaar in extase toen hij voor het eerst flamingo's zag in Florida.

De meeste vogels zijn in hun natuurlijke omgeving geplaatst en de vaak prachtige

botanische details van Mason en enkele landschapgravures van Kidd als achtergrond zorgen voor de bijzondere kwaliteit. John James Audubon (1785-1851) werd als onecht kind van een Franse kapitein in Les Cayes op Haïti geboren, vanwaar hij in 1791 door een opstand als kind naar Frankrijk moest vluchten en door de echtgenote in Nantes werd geadopteerd. Maar deze avontuurlijk ingestelde autodidact vertrok op achttienjarige leeftijd al naar Amerika, waar hij jarenlang door de wildernis trok met het idee om de complete Noord Amerikaanse avifauna in beeld te brengen. Hij deed dit door ze, als toen gebruikelijk, te schieten, want doelmatige foto's en goede kijkers bestonden nog niet. De actieve houdingen op de tekeningen naar de met draad geprepareerde dode vogelmodellen zien er vaak overdreven dramatisch en gekunsteld uit, maar het kleed heeft schitterende details. Tevergeefs probeerde hij zijn map met waterverfschilderingen in de Verenigde Staten te gelde te maken. Toen dit niet lukte nam hij de boot naar Londen om dit in Europa te proberen. Audubons romantische en uitdagende levensstijl met veel diepe dalen en ontberingen en zijn ontwikkeling van vogeljager tot natuurbeschermer in de dop, sprak hier tot de verbeelding en droeg bij tot zijn roem. Uiteindelijk vond hij in de drukker en graveur Robert Havell de ideale compagnon, die titanenwerk verrichtte door de 435 kopergravures van de waterverfschilderingen te maken, deze in aquatint te drukken en met de hand in te kleuren in de periode 1827-1838. Bij inschrijving in 87 afleveringen van vijf werden er 175 van deze complete sets verkocht (dus 76125 keer inkleuren!). De tentoonstelling plaatst het boek in de ontwikkeling van het bekijken en weergeven van vogels van de 18de eeuw tot nu, van traditionele vogelafbeeldingen van Audubon tot weergave met de huidige middelen als webcams. Tijdens de tentoonstellingsperiode vinden diverse lezingen (van onder andere Hans Dorresteyn), publieksactiviteiten en een workshop vogels tekenen plaats. Het blad Vogels 04/2007 van sponsor Vogelbescherming besteedt enkele pagina's aan deze expositie en op vertoon van lidmaatschap krijg je de poster met flamingo gratis.

Evert Pellenkoft

AANSLAG OP HET SYSTEEM VAN CAROLUS LINNAEUS

Ter gelegenheid van zijn 300e verjaardag is en wordt er dit jaar terecht nogal wat aandacht gegeven aan Linnaeus met o.a. tentoonstellingen, lezingen, enz. in Amsterdam, Leiden, Wageningen, Maastricht, Harderwijk (uiteraard!) en Haarlem. In deze plaats bezocht ik in het voorjaar in Teylers Museum de aan Linnaeus gewijde tentoonstelling: "Bloemen onder de loep. Linnaeus en vijf eeuwen verbeelding van het plantenrijk". Zeer de moeite waard, want er was veel te zien: herbariumbladen uit de 16e eeuw, vroege kruidenboeken, botanische tekeningen (dat is ook smullen hoor!), prachtige schilderijen en modellen van planten voor scholieren. Geweldig dat dit materiaal er allemaal nog is. Daar kunnen we niet zuinig genoeg op zijn.

Wat ik er ook heel bijzonder en leerzaam vond, dat was het schema waarin men aan de hand van tien planten het systeem van Linnaeus vergeleek met de huidige opvattingen volgens DNA*. Ik denk dat de organisatoren van de tentoonstelling het vast wel goed vinden dat ik dit zeer verhelderende schema in iets gewijzigde vorm doorgeef aan onze leden.

Hier komt het:

1. Vlasleeuwenbek	6. Grote ratelaar
-------------------	-------------------

2. Vlinderstruik	7. Gewoon sterrekroos
3. Gewone ereprijs	8. Smalle weegbree
4. Stijve ogentroost	9. Zwarte toorts
5. Gele maskerbloem	10. Vingerhoedskruid

Volgens Linnaeus	Huidige DNA-inzicht
Helmkruidfamilie planten 1, 3, 4, 5, 6, 9 en 10	planten 2 en 9
Weegbreefamilie plant 8	planten 1, 3, 7, 8 en 10
Vlinderstruikfamilie plant 2	-
Sterrekroosfamilie plant 7	-
Bremraapfamilie -	plant 4 en 6
Maskerbloemfamilie -	plant 5

In de eerste kolom staan de planten ingedeeld zoals Linnaeus vond dat het moest. In de tweede staat de DNA-opvatting. De Helmkruidfamilie is hier als het ware opgeblazen, ontplãft: van de 7 genoemde planten is er nog maar 1 over en er is er 1 bijgekomen. De Weegbreefamilie is daarentegen flink uitgebreid. Dat Stijve ogentroost en Grote ratelaar, beide halfparasieten**, zijn verhuisd naar de Bremraapfamilie, is nog te begrijpen. Maar dat alle ereprijsjes weegbreeachtigen zouden worden, gaat boven mijn petje. De Vlinderstruikfamilie? Opgeheven! De Sterrekroosfamilie? Ook foetsie! Je gelooft je eigen ogen niet. Enfin, oordeelt u zelf en verbaas u met mij. Het zal even wennen zijn. En we zijn er natuurlijk nog niet. Er komen meer veranderingen in de taxonomie***. We zullen het zien in de 24e druk van Heukels.

Wie dit alles wil controleren kan terecht in Heukels's™ Flora van Nederland (23e druk).

*DNA betekent DesoxyriboNucleidAcid (= desoxyribonucleã- nezuur).

DNA is een bestanddeel van chromosomen dat voor de overdracht van erfelijke eigenschappen zorgt. Door DNA krijgen boterbloemen nakomelingen met eveneens gele bloemen en rashonden met korte pootjes jongen met korte pootjes. Ik noem maar wat.

** Een halfparasiet is een plant met groene bladeren die met haar wortels in een andere plant dringt en uit die plant water en anorganische stoffen (= bodemzouten) opneemt.

*** Taxonomie is de wetenschap die gaat over de naamgeving bij planten en dieren (soort, geslacht, familie, enz.).

Nico Schonewille

SPRINKHANEN EN KREKELS IN AMSTERDAM (3)

In een serie artikelen wil ik een overzicht geven van de kennis die momenteel aanwezig is over de verspreiding van krekels en sprinkhanen in Groot-Amsterdam. De verspreidingsgegevens zijn zeker niet compleet en geven eigenlijk meer inzicht in de hiaten die er zijn met betrekking tot de verspreiding van de verschillende soorten. Het artikel is dan ook tevens een oproep om aanvullende gegevens te verzamelen, gericht te gaan inventariseren en bestaande kennis beschikbaar te stellen. De serie artikelen zal in Blaadje 2008/1 worden afgesloten met een overzicht van waarnemingkaartjes waar de actuele verspreiding van de verschillende soorten krekels en sprinkhanen op te zien zijn.

Gegevens over waarnemingen vanaf 2000 zijn dan ook van harte welkom.

Waarnemingen uit Groot-Amsterdam kunnen worden doorgegeven via de website van de afdeling (www.knnv.nl/amsterdam), per email (harmat4@xs4all.nl) of per post (Pasteurstraat 17, 1097 ER Amsterdam). Groot-Amsterdam wordt gevormd door de Amersfoortcoördinaten 494 (noordgrens), 134 (oostgrens), 476 (zuidgrens) en 110 als westgrens. Zie ook het verspreidingskaartje bij de beschrijving van de veenmol in Blaadje 2007/1.

Deel 1 (zie Blaadje 2007/1) beschreef krekels (*Gryllidae*), veenmollen (*Gryllotalpidae*) en doornsprinkhanen (*Tetrigidae*) en deel 2 (zie Blaadje 2007/3) kassprinkhanen (*Rhaphidophoridae*) en sabelsprinkhanen (*Tettigoniidae*).

Veldsprinkhanen (*Acrididae*)

Wereldwijd zijn er ruim 7000 soorten veldsprinkhanen bekend. In Nederland komen 22 soorten voor en in Amsterdam 6. De meeste soorten zijn vegetariër en leven in een grasvegetatie. Het is een lastige groep om op uiterlijke kenmerken te determineren zoals een Fitis en Tjiftjaf in het veld. Maar ook hier biedt de zang uitkomst. Elke sprinkhanensoort heeft zijn karakteristieke roep. Wie de geluiden wil horen wordt verwezen naar de Cd in de KNNV veldgids Sprinkhanen en krekels (2004) of naar de site:

<http://home.hccnet.nl/mp.van.veen/sprinkhanen/veldsprinkhaan.html> Om de geluiden van de 6 Amsterdamse veldsprinkhanen zichtbaar te maken heb ik de zang van de soorten afgebeeld in een oscillogram (geluidsdiagram). In een oscillogram wordt grafisch het verloop van het volume van geluid en tijd afgebeeld.

Bruine sprinkhaan (*Chorthippus brunneus*) is een vrij kleine (13-22 mm) meestal bruin maar soms groen gekleurde veldsprinkhaan en waarvan het achterlichaam dikwijls rood is gekleurd. Het is een voor Amsterdam en omgeving algemene sprinkhaan en te vinden in grazige vegetaties op dijken, bermen, taluds en ruige terreinen. Het beste op geluid te inventariseren op zonnige dagen (juli-september) tussen 9.00-19.00 uur. De zang draagt maximaal 10 meter. Een korte 'pr' van 0.1-0.3 seconde, in series van 6-12. Zie ook de oscillogram.

Kustsprinkhaan (*C. albomarginatus*) een kleine (13-23 mm) meestal groene sprinkhaan. Algemeen en te vinden in allerlei dichte grasvegetaties op bermen, dijken en grasland. Het beste op geluid te inventariseren (juli-september) tussen 9.00-19.00 uur. De zang draagt maximaal 10 meter. Een kort snorrend 'prrr' van circa 0.5 seconde dat in een serie van 2-5 keer wordt herhaald met tussenpozen van 2-4 seconde. Zie ook de oscillogram.

Ratelaar (*C. biguttulus*) is een vrij kleine (13-23 mm) meestal bruin maar soms groen gekleurde veldsprinkhaan en waarvan het achterlichaam vaak rood is gekleurd. In Amsterdam bekend uit 8 kilometerblokken. Te vinden in droge grazige vegetaties in (spoor)bermen, gras+land en ruderaal terreinen. Zeer goed op geluid te inventariseren (juli-september) tussen 9.00-19.00 uur. Het geluid draagt maximaal 15 meter. Een opvallend aanzwellend metalig ratelen van 2-4 seconde, meestal wordt de ratel driekeer herhaald met een interval van 1-2 seconde. Zie ook de [oscillogram](#).

Snortikker (*C. mollis*) een kleine (13-22 mm) meestal bruine (soms groen) gekleurde veldsprinkhaan. In Amsterdam tot nu toe (2005) op maar een twee plekken gehoord in het Diemerpark (127-484 en 127-485). Het biotoop van de Snortikker is schrale en ijle begroeiing op zandgrond. Het beste op geluid te inventariseren (juli-september) tussen 9.00-19.00 uur. Het geluid draagt maximaal 8 meter. Een aanzwellende serie van snorrende en tikkende geluiden die in totaal 10-15 seconde wordt aangehouden. Er wordt alleen in de volle zon gezongen. Zie ook de [oscillogram](#).

Krasser (*C. parallelus*) een kleine (13-22 mm) vaak groen gekleurde veldsprinkhaan. Vrij zeldzaam voor Amsterdam (9 kilometerblokken). Te vinden in grazige biotopen van droog tot vochtig in wegbermen, ruderaal terreinen en graslanden. Het beste op geluid te inventariseren (juli-september) tussen 9.00-19.00 uur. Een vrij zacht krassend geluid, srÃ.. srÃ.. srÃ.. srÃ.. srÃ.. srÃ.. (7-14 keer) dat ongeveer 1.5 seconde aanhoudt. Zie ook de [oscillogram](#).

Knopsrietje (*Myrmeleotettix maculatus*) een klein en variabel gekleurde sprinkhaan. Het mannetje heeft verdikte uiteinden aan de antennes (knopjes). In Amsterdam maar een keer gehoord en gezien (zandterrein ter hoogte van station Duinendrecht). Het biotoop van deze sprinkhaan zijn droge en open plekken in heidevelden, duinen en ruderaal terreinen. Goed op basis van geluid te inventariseren (juni-september) tussen 9.00-19.00 uur. Het geluid is op maximaal 8 meter hoorbaar. En is een aanzwellend snorrend geluid van 1-1,5 seconde (in series van 8-25) en in totaal 8-18 seconde duren. Zie ook de [oscillogram](#).

Wordt vervolgd.

Geert Timmermans

VAN DE OUDHEID NAAR LINNAEUS EN DNA

In haar pas vertaalde boek "Namen noemen - over het scheppen van orde in de plantenwereld" (2005) geeft de Engels tuinjournaliste Anna Pavord een eigenzinnige, levendige geschiedenis van de totstandkoming van de plantkunde als (medische) wetenschap vanaf de klassieke oudheid tot en met Linnaeus, die er in de epiloog als een van de grondleggers van een moderne plantkunde wat bekaaid afkomt. Zijn methode van groeperen op basis van meeldraden en vruchtbladen, het systema sexuale, door tijdgenoten als zeer choquerend ervaren, heeft het niet gered, maar zijn algemeen geaccepteerde namensysteem wel. Reizend van het Athene uit de derde eeuw voor Christus via Constantinopel en Venetië naar de universiteiten van Padua en Pisa, legt ze niet alleen de geschiedenis van de plantkunde voor het eerst in haar geheel vast, maar geeft ze ook inzicht in een wereld vol intriges en ambitieuze ego's en neemt ze je zo mee op haar ontdekkingstocht door de botanische geschiedenis. Ik krijg de indruk dat ze Linnaeus maar een verwaande

kwast vindt, die vaak voortborduurde op de ideeën van anderen. Over Linnaeus zegt ze uiteindelijk fijntjes dat hij zich duidelijk niet bewust was dat hij op het beroemde portret van hem in kostuum uit Lapland, een vrouwenjurk draagt. Dat verwantschap tussen soorten, die volgens ontwikkelingslijnen in de evolutie loopt, is wel heel anders dan in Linnaeus' vaste wereldbeeld. In 1952 kwam onomstotelijk vast te liggen dat desoxyribonucleïnezuur, afgekort DNA in het Engels, verantwoordelijk is voor het doorgeven van erfelijke eigenschappen.

De DNA-reeksen van een gen die ook in planten verstopt zit heeft geleid tot een enorme herindeling van het plantenrijk. Het wezenlijke soortenonderscheid en verwantschap wordt vaak niet meer op zicht, maar op moleculair niveau gemaakt. In Cambridge heeft chemicus Rosalind Franklin (1920-1958) haar onmisbare bijdrage geleverd aan de ontdekking van de structuur van DNA. Haar baas Wilkins toonde op 28 februari 1953 Franklins röntgendiffractie foto's van DNA, waarop van bovenaf een duidelijk kruis op te zien was, aan James Watson, maar verzweg dat voor haar. Toen Watson de opname van Rosalind Franklin zag, wist hij meteen dat Crick en hij gelijk hadden en het bewijs geleverd was, omdat ze al voorspeld hadden hoe een röntgenfoto van DNA eruit zou moeten zien. Het bleek de inmiddels befaamde dubbele helix te zijn waarbij twee strengen van aaneengeschaalde nucleotiden om elkaar heen draaien zoals de leuningen van een wenteltrap. Deze nucleotiden bestaan uit een suikergroep (ribose), een fosfaatgroep en een basische component. In het DNA komt deze base voor in vier verschillende vormen, adenine (A), cytosine (C), thymine (T) en guanine (G). De volgorde en hoeveelheid van deze vier basen bleek verschillend te zijn in het DNA van verschillende organismen. De grote mate van stabiliteit heeft het DNA te danken aan de verbindingen die de verschillende basen met elkaar aangaan, naar binnen gekeerd vormen ze figuurlijk gezien de traptreden van genoemde wenteltrap. In 1962 kregen Watson en Crick een Nobelprijs voor hun vinding. In hun toespraak en publicaties hebben ze nooit hun inmiddels overleden vrouwelijke collega Rosalind Franklin overtuigend erkend zonder wier resultaten ze de DNA-structuur in 1953 nooit hadden kunnen ophelderen. Postuum de prijs toekennen kan niet. Zij hadden in Stockholm eigenlijk het vrouwelijke Lappenkostuum van de Zweed Linnaeus als boetekleed moeten aantrekken.

Inmiddels is ook de laatste editie van de Heukels Flora van Nederland, op basis van recent internationaal DNA-onderzoek per computer, ingrijpend veranderd. Meer dan 80 planten hebben een nieuwe Latijnse naam en enkele tientallen een nieuwe Nederlandse naam en er zijn meer dan 150 nieuwe soorten bijgekomen en de volgorde is anders. Zo stonden de orchideeën in de vorige flora achterin, nu staan ze voorin en staan de Schermbloemigen en Composieten achterin. Alle Hortus systeemtuinen worden inmiddels ook veranderd volgens de nieuwe inzichten. Al twee eeuwen voor Linnaeus beschreef Theophrastus (372-287 v Chr) 500 grotendeels gecultiveerde soorten methodisch met tweeledige namen en anatomie in zijn *Historia Plantarum*, wilde planten hadden geen naam, nu kennen wij al 420.000 soorten. Het viel hem al op dat er in verschillende streken over plantennamen een Babylonische spraakverwarring heerste. Zijn systematische aanpak kwam door vriend, wetenschapper en leermeester Aristoteles met zijn uitspraak 'Van nature wil iedereen alles weten'. Anna Pavord heeft duidelijk meer sympathie voor de pionier Theophrastus dan voor Linnaeus. Als ze een tuinman bij het botanisch museum in het park in Athene zegt, dat ze op zoek naar hem is, vraagt hij of dat een (bloemen?)winkel is. Vergeet hem niet, zegt ze, Theophrastus is bij je als je naar een

iris, narkissos, elleborus, krokos of anemone kijkt.

Evert Pellenkoft

VOGELEN IN AMSTERDAM, 2de druk

onder redactie van Ellen de Bruin, Jip Louwe Kooijmans & Geert Timmermans.

ISBN: 90 8101 3718

Vormgeving: Robert Heemskerck

Gebonden, formaat circa 14,5 x 21 centimeter

Oplage: 2e (verbeterde) druk, 1000 exemplaren, 9 september 2007

Inhoud: 96 pagina's, bestaande uit

60% tekst en 40% illustraties kaartjes en foto's in meerkleurendruk

In 2005 bestond Blaadje 25 jaar. Om dit jubileum te vieren heeft de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, afdeling Amsterdam in een samenwerkingsverband met de Vogelwerkgroep Amsterdam (VWGA), een extra Blaadje samengesteld in de vorm van een gids met de titel 'Vogelen in Amsterdam'.

'Vogelen in Amsterdam' is als jubileumnummer van Blaadje, jaargang 25(5) en als een speciale uitgave van De Gierzwaluw, jaargang 43(4) aan alle leden van de beide verenigingen in februari 2006 gratis toegestuurd. Naast deze actie was het gidsje ook in de boekenwinkel te koop. Ondanks de oplage van 2000 exemplaren was het gidsje in november 2006 al uitverkocht! Menig Nederlandse schrijver droomt hiervan.

Vanwege dit enorme succes is begin van de zomer besloten om 'Vogelen in Amsterdam' in herdruk te brengen. Dit maal bedraagt de oplage 1000 exemplaren. In de herdruk zijn enige correcties en aanvullingen aangebracht. Aan de opzet en de lay-out van het boekje is echter niets veranderd.

Ook de prijs is onveranderd gebleven: voor leden bedraagt de aanschafprijs â, - 7,95 (ex portokosten) en voor niet-leden â€" gelijk aan de winkelprijs- bedraagt de aanschafprijs â, - 9,95 (ex portokosten). Het boekje is via de [website van de afdeling](#) of een e-mail (harmat4@xs4all.nl) of telefonisch (020 6630237) te bestellen.

Via de website is zowel de errata voor het 1ste druk als een [soortenindex](#) bruikbaar voor het 1ste en 2de druk gratis te verkrijgen.

'Vogelen in Amsterdam' is een gids voor iedere Amsterdammer, van beginnende leek tot doorgewinterde vogelaar en bevat een 30-tal beschrijvingen van gebieden en de vogels die er voorkomen: van Diemerpark tot Waterland en van Amsterdamse Bos tot IJmeer, maar ook minder voor de handliggende gebieden zoals Schiphol, het Westelijk havengebied en de Amsterdamse binnenstad.

Per gebied wordt een gedetailleerde beschrijving gegeven aan de hand van een vaste opbouw: landschap en ligging, bereikbaarheid en toegankelijkheid, soorten en seizoenen en bijzonderheden en bedreigingen.

Elk hoofdstuk is voorzien van een gebiedskaartje en een unieke kleurenfoto van een karaktersoort van het gebied. Daarnaast is in de gids een korte monografie opgenomen van een aantal typische Amsterdamse vogels zoals blauwe reiger, gierzwaluw, halsbandparkiet en huismus. De gids is verder voorzien van een overzichtskaart van Amsterdam en omgeving waarop de vogelgebieden zijn afgebeeld.

Het uitgangspunt van de gids is dat de gebruiker een grote kans heeft om de ruim 300 Amsterdamse soorten vogels te zien en te leren kennen. 'Vogelen in Amsterdam' is bedoeld voor iedereen die interesse heeft voor de Amsterdamse

vogelwereld.

Ik wacht uw bestellingen met plezier af.

Geert Timmermans

VERSLAG VAN DE 9e INVENTARISATIEDAG

Twaalf deelnemers verzamelden zich op zaterdag 30 juni om 9.30 uur voor de inventarisatie van het Geuzenbos. Geen regen en ondanks de bewolking af en toe behoorlijke zonneschijn, matige wind en een temperatuur tussen 18 en 23°C Celsius. Het Geuzenbos is circa 60 hectare groot en ligt in twee kilometerhokken; 112-489 en 112-490.

Voor het ontstaan en de fysische beschrijving van het Geuzenbos wordt verwezen naar [Blaadje 2007/2](#).

Onze inventarisatiedag viel samen met het Awakenings Festival. Vanuit het naastgelegen recreatiegebied Spaarnwoude bombardeerden artiesten met namen als Melon, miss Djax, Nomar en Warren Fellow de zeer wijde omgeving op een gratis concert (niet alle deelnemers hanteerde overigens deze kwalificatie!). Aangemoedigd door het grote aantal beats per seconde op het borstbeen heeft de groep ongeveer vier uur lang het gebied doorkruist. Het water is met schepnetten bemonsterd. De start van de inventarisatie begon bij het boezemgemaal Halfweg, langs de Banpaal uit 1624 en via de holleweg naar het vogelkijkscherm, over de knuppelbrug en de Wethouder Van Essenweg naar de verschillende poelen in het noordelijke deel van het Geuzenbos.

Speciale aandacht kregen de planten (114 soorten), vogels (29 soorten), libellen en juffers (7 soorten), dagvlinders (10), amfibieën (5) en het onderwater leven.

Van de planten vielen op de drie soorten duizendguldenkruid, het Sierlijke vetmuur, de Rode- en Kleverige ogentroost, de uit kluit gewassen Brede wespenorchis (tot 80 cm), het Geelhartje en de Wondklaver. Naast planten werd er ook gekeken naar paddenstoelen (3 soorten). Verrassend was de vondst van de Puntmutswasplaat (*Hygrocybe acutoconica*), een Rode Lijstsoort en nieuw voor Amsterdam!

Opvallend waren de voedselvluchten van de verschillende zwaluwsoorten (Boeren-, Huis- en Oeverzwaluw), de waarneming van Roodborsttapuit en Buizerd (waarschijnlijk met nest). Niet gezien maar wel gehoord het karakteristieke geluid van de Dodaars.

Het was uitstekend vlinderweer. Genoteerd werden; Atalanta (6), Bruin zandoogje (>30), Kleine vuurvlinder (8), Landkaartje (2e generatie 16), Bont zandoogje (5), Klein koolwitje (>40), Groot koolwitje (7), Klein geaderd koolwitje (14), Hooibeestje (2), Distelvlinder (2), Gamma-uiltje en honderden rupsen van de Sint-jacobsvlinder. Gedurende de inventarisatie is er geen waarneming gedaan van de Eikenpage. Een week later (6 juli) is deze niet algemene vlinder wel gezien.

Opvallend waren de vangsten van de larven van de Kleine watersalamander en de larven (>100) van de Rugstreeppad in de nieuwe (1,5 jaar oud) gegraven poelen. Gruwelijk waren de door de Groene paddenvlieg geïnfecteerde Gewone padden (zie kader).

Bijzonder was de vondst van de Slaapslak (*Aplexa hypnorum*). In een bijna drooggevallen poeltje (kilometerhok 112-490) werd een aantal Slaapslakken bemonsterd. Het is een zoetwaterslak die zich goed heeft aangepast aan het droogvallen van zijn leefgebied. Tijdelijk ingegraven in de bodem overleeft deze slakkensoort in een soort droogteslaap de droogte. Het is een zeer zeldzame soort

voor Amsterdam (zie blz. 134, in: Van Nonnetje tot Tonnetje, De Bruyne & Neckheim, 2001). Voor de verspreiding in Nederland zie

<http://www.anemoon.org/anm/voorlopige-kaarten/kaarten-per-soort/zoetwatermollusken/nederlands/slaapslak>

Voor een uitgebreide en gedetailleerde waarneminglijst en voor enkele foto's wordt verwezen naar de [website](#).

Geert Timmermans

DE GROENE PADDENVLIEG (*Lucilia bufonivora* Moniez. 1876)

Tijdens de 9e inventarisatiedag Geuzenbos werd een drietal Gewone padden gevonden die zich nogal raar gedroegen. De dieren kropen wat doelloos over de grond en een andere deed geen moeite om zich te verstoppen in het water. Nadere inspectie liet zien dat deze dieren waren gear parasiteerd door de Groene paddenvlieg. De Groene paddenvlieg heeft een lengte van 8-9 mm en lijkt sprekend op de Groene vleesvlieg (*Lucilia sericata*) maar heeft een totaal ander gedrag. De Groene vleesvlieg is vooral berucht bij de schapenhouderij. De larven (maden) van deze vlieg boren zich onder de huidoppervlakte van het schaap en zetten het onderhuidse weefsel aan tot rotten zodat ze de opgeloste voedingsbestanddelen kunnen opnemen. De rottende geur werkt zeer attractief en kan andere vliegen aantrekken op relatief grote afstand. Een besmet dier komt dus in een vicieuze cirkel terecht: steeds meer vliegen zullen hun eitjes komen afzetten op het slachtoffer.

De Groene paddenvlieg heeft een andere tactiek en de Latijnse naam zegt al genoeg: *bufonivora* = paddenetend. De eitjes worden door vlieg nabij of in de neusopeningen afgezet. Na enkele dagen komen de eitjes uit en kruipen de maden via de neusgaten de kop binnen en beginnen de weke delen te consumeren met de dood tot gevolg. Het kadaver wordt verder uitgehold en meestal is na een paar dagen niet zoveel meer over van het binnenste van de pad. De larven verpoppen zich en na 8-10 dagen kruipen volwassen vliegen uit het kadaver naar buiten. Niet alleen de Gewone pad wordt gear parasiteerd ook de Rugstreepad loopt gevaar. In het Natuurhistorisch Maandblad van Zuid-Limburg (1954) is te lezen dat ook kikkers en salamanders gear parasiteerd kunnen worden. Daar heb ik echter geen bewijzen van gevonden. In dat artikel wordt ook melding gemaakt van een experiment met Rugstreepadden die Groene paddenvliegen opaten, waarna infectie vanuit de maag plaatsvond. In de overige literatuur wordt dit nergens gemeld of als 'broodje aap' omschreven. Misschien een interessant experiment voor de insectenwerkgroep?

Geert Timmermans

BIJEENKOMST VOOR CURSUSGEVERS VAN DE KNNV

De promotiecommissie nodigt u uit voor het volgen van een kaderbijeenkomst "Hoe kun je een goede cursus opzetten en uitvoeren?". Deze bijeenkomst zal gehouden worden op:

Zaterdag 17 november van 11.00 – 15.00 uur
in het NMC Zeist, Regionaal Centrum voor Natuur- en Milieucommunicatie,
Adres: Nicolaas Beetslaan 2. 3705 SW Zeist.

Cursussen geven betekent vaak leden werven. Afdelingen die cursussen geven weten hoeveel belangstellenden dat aantrekt en zien hun ledenaantal door deze cursussen toenemen. Het geven van een cursus is echter niet gemakkelijk. Je moet in je afdeling mensen hebben die dat graag willen en ook kunnen. Het vereist

didactische vaardigheden en je moet ook wat flair hebben om voor een groep mensen wat uit leggen. Daarnaast vergt het opzetten en uitvoeren van een cursus ook de nodige organisatie Hoe bouw je een cursus op? Wat heb je nodig aan faciliteiten? Hoe werf je deelnemers? Etc. etc.

Voor alle afdelingen die hiermee worstelen en niet vaak een cursus geven bereidt de promotiecommissie een workshop voor over het geven van cursussen. We zullen dat doen aan de hand van twee thema's die vaak in cursussen aan de orde komen: planten en vogels. We laten u zien hoe je een cursus planten determineren en een cursus vogels herkennen kunt opzetten en uitvoeren. Er wordt een complete handleiding en syllabus ontwikkeld voor het geven van een plantencursus en een vogelcursus. Deze zal u worden uitgereikt tijdens de workshop. Tijdens de workshop zult u ook zelf ervaren hoe deze cursussen in de praktijk werken. U krijgt daarbij allerlei organisatorische en didactische tips en suggesties aangereikt.

Deze workshop zal geleid worden door Jan Marbus (Afd. Hoorn/West-Friesland) en Frans van Bussel. (Afd. Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn). Beiden hebben veel ervaring met het geven van cursussen. Jan Marbus zal het onderdeel planten leren te determineren behandelen en Frans van Bussel zal zich bezig houden met het leren kijken en herkennen van vogels. Marijke van Damme zal het onderdeel waterplanten verzorgen, het centrale thema van het waarnemingsproject 2008. We nodigen u van harte uit voor deze inspirerende workshop!

De dag en de lunch wordt betaald door het bestuur dat heel blij is met dit initiatief. Wij verwachten dan ook dat veel afdelingen leden (ervaren en onervaren docenten) zullen enthousiasmeren om deel te nemen aan deze workshop. Het bestuur hoopt hiermee een goede impuls te geven aan het geven van cursussen in de afdelingen in de komende jaren.

U kunt zich opgeven bij Marijke.van.Damme@KNNV.nl vÃ³r 10 november. Als u zich opgeeft ontvangt u een routebeschrijving. Er rijdt ook een pendelauto heen en weer van en naar station Driebergen-Zeist.

GROETEN UIT AMSERSFOORT AAN ZEE:

excursie turen op de muren met Hans en Nora op 7 juli 2007

In een oorkonde uit 1028 wordt gesproken over Amersfoirde, een nederzetting bij een doorwaadbare plaats door een oude uitloper van de Eem, waar het nu Het Havik heet. Ter bescherming van de nederzetting bouwen bewoners een aarden wal en leggen er een gracht omheen. Een stenen muur met land- en waterpoorten beschermt rond 1300 het stadsgebied. Van deze eerste ommuring is alleen nog een deel van de Kamperbinnenpoort over. Het gebied binnen de muren blijkt al snel te klein en in de 14e eeuw wordt een tweede muur gebouwd. Op de fundamenten van de oude muur komen huizen en de straat met deze nu gerestaureerde schilderachtige panden en geveltuintjes heet Muurhuizen. Halverwege de 19e eeuw breken de inwoners grote delen van de muren en poorten af, maar koning Willem II voorkomt dat de Koppelpoort, Monnikendam, Kamperbinnenpoort en een restant van de stadsmuur verdwijnen. Nu zal deze groeistad fors worden uitgebreid met een aantal karakterloze nieuwbouwwijken die, net als het station waar we met de excursie starten, een muur van hoge gebouwen om de sfeervolle oude stad opwerpen. En daar beneden kijkt onze groep nietige mensjes langs een bouwterrein naar witte en gele honingklaver, wilde reseda, vlasbekjes en een Hongaarse raket,

want hier grijpen pioniers van de natuur weer hun kans. Deze groeiomgeving heet wel het urbaan district met vaak niet inheemse, adventieve soorten die op de stenige groeibodem goed gedijen in dit afwijkende beschutte stadsklimaat waardoor ook warmteminnende en vorstmijdende soorten een betere overlevingskans krijgen. Als we langs de Westsingel de grachtenmuren afspeuren zien we muurvaren, eikvaren, mannetjesvaren, een enkele steenbreekvaren, witte en paarse muurleeuwenbek, muursla, kluwenzuring, zuurbes (berberis), moerasspirea en in het water gele plomp en pijlkruid net genoeg voor een waterhoentje met pullen. Het is altijd de vraag of de kwetsbare muurvegetatie behouden kan blijven, soms wordt het gewoon weggespoten door de Gemeentereiniging. Voor de Hellebrug over de Westsingel zien we in de wand van de brug de vuurspuwende hellehond "Cerberus", bewaker van de hel met "duivelsgezicht" in plaats van drie koppen afgebeeld, hel verwijst echter paradoxaal genoeg naar "heilig" vanwege "heilig grachtje", verbasterd tot Hellegracht. Verder op de Lange gracht muurpeper, gele helmbloem, muurfijnstraal, wolfspoot, rode spoorbloem(?), bezemkruiskruid en een prachtige witte vlinderstruik "White Profusion" met naar vanille geurende bloemen waarop bijen en zweefvliegen, de Distelvlinder, het Boomblauwtje, Atalanta en Groot koolwitje. Bij een vorige excursie met Hans en Nora op de Oude Gracht in Utrecht zag ik een boomkruipernest tussen twee huizen. Langs deze Amersfoortse gracht, ontdekte ik ook zo'n nest door de piepende jongen. Achter mij komen om de haverklap pa of ma aanvliegen met een bekje vol voedsel. Soms zit de ene ouder al binnen als de tweede al aanvliegt op de muur landt en hupje omhoog maakt alvorens met enkele stappen ook in de muurspleet te verdwijnen. Al die bewegingen spelen zich af op een loodrechte muur. Omdat de concurrentie om goede holten groot is en een 9 gram wegende boomkruiper niet erg sterk en assertief is stelt hij geen hoge eisen aan een broedplaatsen maakt hij nesten achter loszittende boombast, in vervallen nestkastjes, tussen klimopbegroeiing op bomen, muren of schuttingen en op tal van andere plekken. (Hang zelf ook eens een speciale boomkruipernestkast op in een omgeving met veel dikke bomen.) Boomkruipers zijn roomwit van onderen en prima gecamoufleerd: de bruinegeklepte bovenzijde van de vogel lijkt sprekend op boombast. De weinig schuwe boomkruiper hipt spiraalsgewijs langs een boomstam omhoog, daarbij de bast afzoekend naar insecten, die hij met zijn gebogen pincetsnavel lospeutert. Ik zie dat de hele begroeiing van de kademuur ook wordt afgezocht en bekeken of er zich geen spinnetje, insectenlarve of pop verstopt heeft. Het gaat door de zachte winters de laatste tijd goed met de boomkruipertjes. Ondanks dat koele en natte zomers vele jongen het leven kosten. Daarom is het maar goed dat boomkruipers wel twee keer per jaar 5 tot 6 eieren kunnen leggen om de verliezen aan te vullen.

Op de hoek bij "Zand een tongvaren" voor museum Flehite. Deze naam is ontleend aan de vroegere gouw Flethite, zoals het huidige Oost-Utrecht heette in de tijd van Karel de Grote. Hans meldt dat hij hier bij het voorlopen een zwerflustig mannetje Weidebeekjuffer zag (KNNV soort van de maand juni). Op zaterdagavonden van juni tot en met september kun je hier heel gemoedelijk met een boot van de Waterlijn onder leiding van een "natuurschipper" op zoek naar de speciale muurbegroeiing. Verder liepen we langs een kunst(vaar)route, een buitententoonstelling van surrealistisch werk van 16 beeldende kunstenaars opgesteld in of langs de grachten van Amersfoort, waaronder "readymades" als een zilveren gezonken caravan met waslijn met wasgoed of een reddingssloep bij de sluis waar een waterval in tegengestelde richting uitstroomt. Bij de met Klein

glaskruid begroeide Koppelpoort werden de waterplanten door wild draaiende kanovaarders stukgevaren en ook het futennest met twee angstige ouders had het zwaar te verduren: recreatie en dat beetje stadsnatuur gaan immers goed samen. In een grote binnentuin naast het plantsoen van de stadsmuur zie ik een Grauwe vliegenvanger met een snavel vol insecten, holenduif, tortelduif, kauw, gaai, waterhoen boomkruipers, winterkoning, heggenmus en huismussen. Verder overvliegende sperwer, torenvalk, buizerd, boerenzwaluw en gierzwaluwen en later heel hoog drie ooievaars. Hier stonden ook enkele bijzondere Amberbomen, bij wrijven ruikt het sterk aromatisch blad naar boenwas of terpentijn en bij warm weer zullen hun bladeren een gomhars afscheiden - styrax of storax - genoemd. Deze gomhars was vroeger bestanddeel van schoensmeer: wrijf het blad over het leer van uw schoenen en laat het even intrekken en drogen, bij poetsen zullen ze glimmen en zijn ze waterafstotend. De hars is vanouds bekend als Liquidambar ~ vloeibare amber~™. Het blad kleurt in de herfst fel goudgeel tot purperrood en heeft dan de mooie warrige spinnepootvruchten van de toverhazelaarfamilie, de bast van takken en stam is vaak bezet met ~ gevleugelde~™ kurklijsten. Een karmozijnbes en veel paddestoelen waaronder kale inktzwammen trekken de aandacht. Als we hier op een muurtje gezellig lunchen en praten, denk ik aan Onder de bomen van Fetze Pijlman (1986) :

Vrienden zijn het, bomen
Die gesprekken met je voeren
Je gedachten laten gaan
Als hun bladeren
Het licht laten schommelen

Het zijn je vrienden, bomen
Hun schaduw leggen ze
als een arm om je heen
als je alleen wilt zijn
en niet alleen wilt zijn

De naam van het enorme stenen cultuurcentrum De Flint, waar we langslopen verwijst naar de zwerfkeien in de stad die in de laatste ijstijd zijn meegevoerd. Een Witte moerbeï met kleiner blad dan de Zwarte had talloze niet rijpe vruchtjes laten vallen door rukwinden. Als we onze weg vervolgen langs de stadsmurresten en een kerkhof belanden we bij ~ van de oudste hofjes in het land, Hofje ~ De Poth~™ met 48 woningen, wat vroeger een pesthuis was. Wanneer de bezoeker dit hofje binnenkomt ligt links meteen het hoofdgebouw, dat uit drie delen bestaat. Na de 16e eeuwse regentenkamer passeert de bezoeker de oude oven van de broodbakkerij en aan de andere kant woonden zusters in de Celzusterkamer die de zieken verzorgden, wat nu het woonhuis van de beheerder is. Op 8 juni 1477 is er voor het eerst melding gemaakt van het hofje dat toen onderdak bood aan pelgrims. Hier werden ~ proven~™ uitgedeeld: levensmiddelen zoals roggebrood en eieren. Ook gaven de regenten aan de armsten een penning waar ze brood mee op konden halen, dat is door de eeuwen heen voortgezet en tot 1975 werd er nog iedere week brood gebakken, tegenwoordig heet dat een voedselbank. Rond 1880 is er een vierkant met woningen aangelegd, waar ook ruimte was voor een prachtige tuin, nu met onder andere een zwarte moerbeï en een walnoot met vruchten, lavendel, fruitbomen en nestkastjes voor vogels zelfs voor gierzwaluwen. Voor de thee gaan

we via Teut naar de kroeg, en komen onderweg een vijgenboom met vruchten in de muur van een huis tegen en voor de lieve vrede een prachtige gevelsteen met vliegende duif. Tussen de trottoirtegels dertig nietige Bleekgele droogbloemen, Vingergras en Groot kaasjeskruid. Na de thee bij de Muurtuinen nog een verrassende moestuin en bij de synagoge in de binnentuin een woud van bloeiende stokrozen, in de kademuur ervoor waren tussen Tripmadam, Muurvaren, Gewone eikvaren, Plat beemdgras, Muurleeuwebek, Wolfspoot, Stijf hardgras gevelstenen ingemetseld, waaronder deze â€œstadsomroeperâ€•, een joodse man die een rol van de thora voorleest. Ik vertel dat bij de klagmuur in Jeruzalem mensen verzoeken en gebeden op papiertjes (Kvittelchen) schrijven en die in de voegen tussen de grote vierkante blokken stoppen. Rabbi Cornfeld houdt hier bij het bidden een groot aantal gierzwaluwen â€œin de gatenâ€• waarvan er hogerop 88 in spleten nestelen die soms dreigen dicht te groeien door muurplanten. Omdat de Amersfoortse Onze Lieve Vrouwentoren redelijk centraal in Nederland ligt, is de spits van de toren gekozen als oorsprong voor het Nederlandse coördinatenstelsel. Een van de deelnemers wijst op de zilveren strippen voor de ingang die doorlopen in de vloer van de toren en het exacte kadastrale middelpunt van Nederland vormen volgens de Rijksdriehoekmeting, hoewel tegenwoordig de coördinaten om praktische redenen verschoven zijn. Sinds de komst van metingen volgens het Global Positioning System, een wereldwijd plaatsbepalingsstelsel per satelliet, wordt deze ijkbasis niet meer gebruikt. In de veldbiologie wordt de benaming Amersfoortcoördinaten nog genoemd bij inventarisaties in Nederland, zoals bij het onderzoek naar de wilde flora door Floron om de locaties van planten vast te leggen. Door Vogelbescherming is in 2001 een inventarisatie atlas van Nederland in kleur uitgegeven op schaal 1:67.000, met een duidelijk raster van Amersfoortcoördinaten, zodat de grenzen van kilometerhokken, en uurhokken (5 x 5 km) kunnen worden afgelezen. Na deze afgemeten woorden is het tijd om vanuit dit ijkpunt onze koers op huis aan te zetten en we nemen afscheid van elkaar na deze keigave excursie. Dank Hans en Nora en deelnemers.

Evert Pellenkoff

EEN GROENE TUIN MET EEN PAARSE BANK

Vijfendertig KNNV-ers kijken tevreden terug op een heerlijk reisje naar Rhenen en Rheden, zaterdag 25 augustus jl. De buschauffeur van Oostenrijk was blij dat hij weer met ons mee mocht met goede herinneringen aan de vorige keer (Duinen Wassenaar 06). In zijn papieren stond, dat we naar de Groene Tuin gingen. Wij wisten dat we ons hadden opgegeven voor de Blauwe Kamer aan de Nederrijn. Eerst werd er wel wat gemopperd in de bus, over de koude luchtstroom van de airco en de somberkleurende gecoate ruiten, maar alles kwam goed en een uur na vertrek passeerden we de Cuneratoren en ging het over de Grebbeberg, nadat we bij Elst op een uniek natuurgebied waren geweest, waar we langs reden, Plantage Willem III. Je kunt er paaltjeswandelingen maken. Inmiddels had Jan Simons in de bus een hand-out met gedetailleerde gegevens uitgedeeld over de geschiedenis en de huidige toestand van onze reisdoelen, echt voer voor biologen. Niks was onze chauffeur te gek, de smalle oprijlaan, later een krap parkeerterrein, smalle wegen, hij laveerde de immense touringcar er allemaal vrolijk over heen, wil zelfs lid worden.

Mijn haar zit in de klit

Heerlijk om uit te stappen met dat mooie weer. We gingen direct al even in het

schitterende rivieroeverreservaat kijken. Evert hoorde een bijzonder geluid: een buidelmees? We zagen in ieder geval wel zadelsprinkhanen, putters en boomkruipers, terwijl de Konikpaarden nieuwsgierig kwamen kijken, hun manen en staarten versierd met klitten van klissen. Ze stoeiden wild snuivend en hinnikend. Om 10 uur ging het restaurant open en we hadden natuurlijk wel zin in koffie. Er stond ook een hele balie met gebak klaar. We verwendeten ons op het zonneterras met zicht op de lichtbruine reetjes; ervoor een vijver met bloeiende stijve waterranonkel? Eén van de deelnemers plukte het bewijs, dat de bloemetjes aan de waterpest zaten. Een paar mussen verlustigde zich in de druivenranken.

Een grote stekelnoot

Naast het restaurant gaf het bezoekerscentrum een overzicht van de natuurwonderen hier, ook foto's van een landkaartje en een icarusblauwtje. Maar goed ook, want buiten beperkten de vlinders zich voornamelijk tot koolwitjes. Jan Simons, de excursieleider, wees ons bij de plas de prachtige planten aan: waterweegbree, wolfspoot, watermunt, kattenstaart, waterkers, moerasvergeet-mijniet en waterbies. Opgetogen ontdekte Peter Heijtel een stekelnoot. Verderop nog grotere. We hadden trouwens een keur aan deskundigen in ons midden, zoals Evert, Lida, Ria, Jan Timmer, Peter en Norbert, en misschien nog wel meer; vergeet Karin niet, die met de perfecte organisatie van deze dag, een waardig opvolger van Gerritje is!

Aan de oever van het meer zien we veel grauwe ganzen (wordt dat een plaag in Nederland? In de Osdorper Binnenpolder lijkt het er wel op!) en een zilverreiger. Gelukkig vliegt er ook een vlucht Canadese ganzen over.

Een smelleken!

Evert wijst ons een sperwer aan en roept even later enthousiast uit, dat hij een smelleken ziet! Die heeft de gewoonte om net zo lang achter zijn prooi aan te jagen, tot deze doodmoe is of een hartaanval krijgt; dan grijpt-ie hem of haar. Vanuit de tochtige vogelkijkhut zien we aalscholvers en futen. In de bosrand ontdekken we staartmezen en een groene specht lacht ons uit, omdat-ie zich niet laat zien. Terug over het bruggetje wijst Jan Simons kranswier aan in het heldere water. De schrijvertjes doen enkele deelnemers spontaan dichtregels van Guido Gezelle citeren.

Geel en rood

De tweede rondwandeling gaat door het gele Jacobskruis- en boerenwormkruidveld, waar men door de vele rode meidoornbessen al aan kerstkaarten begon te denken. Daar vinden we moerasandoorn, kruisdistel, sikkelklaver en de agrimonica eupatoria. We wandelen naar een krib in de rivier, een mooi plekje om ons brood op te eten, al is het wat krap voor het hele gezelschap. Vanaf de dijk zien we lachend hoe een plezierboot met rondvaarders net bij die krib de loopplank probeert aan te meren, ongeveer midden in de eters. Het is nog een hele kunst met die flinke stroming. De passagiers komen ook een kijkje nemen in de Blauwe Kamer. Een bijzondere waarneming was de mooie gestreepte tor, die onder in iemands chocolademelkbekertje was gekropen; we wisten hem niet te determineren. Teruglopend naar de bus weer zo'n witte schermbloemige, die allemaal zo op elkaar lijken, zoals fluitenkruid, wilde peen en kervel; maar dit was heggedoornzaad, wist Lida!

Kersenboogerd

Toen we de Arnhemseweg weer op wilden draaien kwamen we daar midden in een heftig claxonnerende vrachtwagenoptocht terecht. Karin kreeg de ingeving om maar even een kersenstop in te lassen. Bij een boomgaard konden we wat vers fruit inslaan. Kennelijk een goed idee, want verschillende deelnemers maakten gebruik van deze kans: met zakken vol kersen, reine victoria's, walnoten en delcorfappelen reden we weer verder door Wageningen en Rheden naar de nog behoorlijk paarse heidevelden op de Posbank. Hier konden we een rondwandeling maken om te luisteren naar het bijenconcert. Hier en daar groeide het grijs kronkelsteeltjesmos tussen de heideplanten, alsook spurrie, en stonden er gaspeldoorns; aan het eind van het pad de hanendoorn. Een ijsje smaakte best, maar we moesten de sauna weer in (nu kwamen die zonnebrilruiten goed van pas!), die ons via een schilderachtige route naar Schaarsbergen bracht, waar we op het terras van 't pannenkoekhuis, enkele tafels vonden om heerlijk buiten te genieten van een uit 80 soorten gekozen baksel. Lekker! En een snelle bediening, aardige serveersters, voordelig, speciale wensen mogelijk. Prima. Op de terugweg werden we gewezen om een drumlin. Gelukkig kregen we er ook uitleg over: het is een in de ijstijd (schijnt wel zo'n 10.000 jaar geleden te hebben) ontstane stuwwal in het landschap, 't overreden door een volgende landverschuiving.

Loes en Frans van der Feen

BLOEMEN IN DE WIND

Waren er in 2005 6 excursisten om de natuur op Zuid-Texel te inspecteren, op 14 juli waren er maar liefst 16 enthousiaste KNNVers op pad gegaan om met Jan Simons over te varen.

Nauwelijks op het eiland aangekomen werden de notitieboekjes al getrokken en wees Jan ons de vele planten en bloemen aan. Loes noteerde er 82 deze dag, maar het waren er nog veel meer.

Direct al in het gras het geel van het biggenkruid, schermhavikskruid en kleine leeuwentand (wellicht door een niet-kenner allemaal als paardenbloemen afgedaan). De dijk bestaat niet alleen uit basaltblokken. Daartussen groeien sierlijke vetmuur, heksenmelk, kruiskruid (daar hoeft tegenwoordig geen 't Jacobs meer voor), prachtige tuitjes lamsoor en parmantige zeeraket.

Zeebloemen

Vind je in de Alpen veel bloemen die dat voorvoegsel voor hun gewone naam krijgen, hier is het vaak met 't zee ervoor: zeepostelein, zeeweegbree, zeealsem. Een hele bijzondere was de zeekool! Die kun je echt eten, net als zeekraal.

De weerberichten hadden een heet weekend aangekondigd, zodat Karin zelfs in haar blouse was gegaan; er bleek echter een stevige frisse wind te waaien, zodat de bloemen haast niet stil konden staan om op de foto te gaan.

Op de dijk staan we stil bij een sierlijke kleine brandnetel.

De paalworm van Peter Heijtel

Peter Heijtel wist nog wat leuks bij een vervallen boerderijtje. Hij liet ons daar een hek zien dat schilderachtig was bewerkt door de paalworm. Ooit vormde die hier een plaag, die houten beschoeiingen zodanig aantastte, dat men uit nood oude grafstenen gebruikte om verdere afkalving te voorkomen.

Achter het boerderijtje nog een verrassing: een paartje kiekendieven gaf er een prachtige jachtvliegshow weg. We zagen er ook nog een sperwer.

Bij het vogelreservaat De Petten krijsten de visdiefjes, maar er waren ook lepelaars en bergeenden te zien.

Een vroege zwam

Toen ging het verder langs de kwelders van de Mokbaai, waar we ons bogen over de rode schijnspurrie. Verderop stond een forse parasolzwam te pronken (vroeg voor de tijd van het jaar, begrepen we de week erop, na een melding in Vroege Vogels).

Aan het eind van de mokbaai gaf Jan ons uitleg over de moksloot, waar vanuit de duinen zoet water de baai instroomt. Door de vermenging van het zoute water, dat vanuit het Marsdiep binnenstroomt ontstaat een brak karakter, wat zorgt voor bijzondere dieren en planten, zoals riet, heen, zeerus, zilt torkruid en knobbies.

Langzaam (!) maar zeker bereikten we De Geul met de bekende lepelaarskolonie en de aalscholvers. Er tegenover met zicht op de baai, in de luwte van de dijk, gingen we pauzeren om ons brood op te eten.

Stijve ogentroost

Daarna begaven we ons naar de Horspolders met in de natte duinvalleien ook weer allerlei verrassingen, zoals de stijve ogentroost en de pyrola links langs de klinkerweg erheen en er in de kleine ratelaar en de wonderlijke parnassia, die zijn meeldraden 5 dagen lang $\text{Å}\text{Å}\text{Å}$ voor $\text{Å}\text{Å}\text{Å}$ uitklapt. Tegen het moeras aan een overweldigende hoeveelheid moeraswespenorchissen en enkele groene knolorchissen. Bijzonder hier ook krielparnassia, waternavel, watermunt en geelhartje. Ver-

bijsterd constateerden we dat onverlaten hier ook plantjes hadden uitgegraven!

Dat zoeken we op

In de bermen waren hazenpootjes, zandblauwtjes en veel eikvaren te zien. Een $\text{Å}\text{Å}\text{Å}$ • blauwe aren leidde tot heftige discussies. Net als bij eerdere twijfelgevallen, gaf de Flora die professor Herman van Dam raadpleegde, uitsluitel: de aarereprijs!

Hier breidt Texel zich uit

Aan het eind konden we over een drassig paadje doorsteken naar strand De Hors, waar Jan ons de voortgaande duinvorming toonde. Er groeit eerst biestarwegras in het zoute milieu en als daaromheen zich een beetje zand heeft gevormd is er ruimte voor de ontvangst van zoet water, waarin het helmgras tot ontwikkeling komt en dan ligt er al gauw een jong duintje.

Het werd tijd om terug te lopen naar de veerboot, al zou ik nog wel meer moois kunnen melden. Wij waren ervan overtuigd mooiere dingen gezien te hebben dan de bezoekers van de vlootdagen, die in Den Helder plaatsvonden. We praatten opgetogen na over al de natuurwonderen die we aanschouwden.

Hartelijk dank, Jan Simons, voor alles wat jij ons daar aanwees.

Loes en Frans van der Feen

HEERLIJK BOTSHOL

Vanaf het erf van Van der Werf met drie boten Botshol ontdekken op een grijze zaterdag (8 september), onder de enthousiaste leiding van Jan Simons. Ik had nog gedacht aan fluisterboten, maar in een roeiboot met 2 mannen is ook geen probleem (hoewel, de waterpest deed een $\text{Å}\text{Å}$ bijna geslaagde $\text{Å}\text{Å}$ poging ons tegen te houden. Jan merkte op dat het zich flink had uitgebreid).

We kregen een uitgebreide uitleg over de maatregelen die zijn genomen om dit bijzondere landschap in stand te houden, onder meer om het water voedselarm te houden. Door de grootte van groep (maar drie bootjes) was er veel aandacht voor zoeken, kijken en bestuderen van kranswieren, roken we die zwavelachtige geur van een van de wieren.

Met enige oefening waren zelfs met het blote oog de vrouwelijke planten van de

mannelijke exemplaren te onderscheiden. Bijgevoegde zwart wit foto laat duidelijk een soort kraaltjes op de plant zien: bij de vrouwtjes zijn deze helder oranje. Het peillood gaf een zichtdiepte van drie meter, wat volgens onze gids een forse verbetering ten opzichte van jaar ervoor betekende.

De bitterzoet in het riet, krabbescheer in het water, waterleliën, de beschermde planten – volgende keer tóch eens een blocnote meenemen om de namen op te schrijven, want ze zijn me in de afgelopen weken, sinds deze tocht, weer ontschoten. Het was een heerlijke tocht, met als bijzondere afsluiting een bezoek aan – de poel van Lex – , niet meer roeien, maar punteren door hele smalle slootjes, om te komen in een kleine poel. Natuurschoon en waterpret, een goede combi!

Lous Wijnkoop

VOORJAARSEIS NAAR HONGARIJE

Volgend voorjaar, van zaterdag 10 t/m zondag 18 mei 2008, organiseert de Vogelwerkgroep Amsterdam een 9-daagse vogelreis naar Hongarije.

In Sály, een dorpje gelegen in het grensgebied van de Karpaten en de Hongaarse Steppen, ligt Farm Lator, een gerenoveerde boerderij. Deze boerderij is onze uitvalsbasis voor dagelijkse vogelexcursies, waarvan sommige met onze Nederlandse gastheer en gids Rob de Jong. De deelnemers kunnen kiezen voor een verblijf in een comfortabele kamer dan wel kamperen in de appelboomgaard. Er zijn diverse manieren om er te komen. Het zal van de deelnemers afhangen of we met auto's, trein of vliegtuig gaan.

In en rond de tuin van Farm Lator zingen Appelvinken, en een Middelste Bonte Specht kan zomaar op de appelboompjes neerstrijken. In de lucht zweven Schreeuwend, Slangenarend en Keizerarend. Niet ver hiervandaan op de steppe huist de spectaculaire Grote Trap. Verder kunnen we tot de verbeelding sprekende soorten tegenkomen als Sakervalk, Roodpootvalk, Scharrelaar, Bijeneter, Witrugspecht en Kleine Vliegenvanger. Maar ook bijvoorbeeld Siezel (een grondeekhoorn), Smaragdhagedis, Geelbuikvuurpad, Vuursalamander, en een grote variëteit aan vlinders.

De ervaring leert dat de reizen van de VWGA door het fanatisme en de brede interesse van de deelnemers garant staan voor veel bijzondere waarnemingen en een lange soortenlijst.

Geef je tijdig op!

Maximaal aantal deelnemers: 16

Opgeven: uiterlijk 1 januari 2008, onder vermelding van voorkeur voor kamperen dan wel kamer en voorkeur voor vervoermiddel

Excursieleider: Martijn Voorvelt, 06-36018706, martijnvoorvelt@versatel.nl

Kosten: ca. € 370 p.p. (kamperen) of € 470 p.p. (met kamer); exclusief de reis van en naar Farm Lator; inclusief ontbijt, lunch, viergangendiner en excursies.

Martijn Voorvelt

WAARNEMING

Op 27 juli stond ik om 21.30 uur met woonbootbewoner Ton naar de gierzwaluwkolonie te kijken om te zien hoeveel er nog het nest invlogen toen er een **zwarte kraai** boven ging zitten die tot mijn afgrijzen een jong dat op uitvliegen stond

aan de kop naar buiten trok, in stukken hakte en opat, waarbij de veertjes in het rond vlogen. Tenslotte vloog de zwarte kraai met het prachtige silhouet van de ontzielde **gierzwaluw** in zijn bek triomfantelijk weg! in tien minuten was een inspanning van twee maanden teniet gedaan.

Het begon met gegil in de keuken ..een groen beest !! Een sprinkhaan met zeer lange antennes op de rand van een glas in het licht waar ze op af was gekomen. Op de bodem van het loepotje zag ik dat de grootte van de romp 15mm was toen ik achter de keukentafel zat ze verder lichtgroen met een lichtgele streep over de rug van het puntje op de kop tot de vrij rechte legboor (sabel) en twee bruine vlekjes op het rugschild. Op de voorpoten de gehooropeningen en met de enorme achterpoten maakt dit weinig schuwe dier af en toe een prachtsprong als ze uit het potje klimt want vleugels heeft ze nauwelijks! een vrouwtje **zuidelijke boomsprinkhaan** volgens de kenmerken in de KNNV gids. Deze carnivore sabelsprinkhaan wordt pas de laatste jaren â€™s nachts in de stad gezien. Zij klimt tegen muren op als ze bij harde wind uit iepenbomen wordt geblazen. Later in de maand zag ik nog een mannetje op het balkon.

Dezelfde dag (15 augustus 2007) zag ik ook een **struiksprinkhaan** op de trap, die door het open raam was binnen gekomen. De buurvrouw wilde hem als een enge spin doodslaan. Afschuw sloeg om in bewondering bij uitleg met een loepotje. â€˜veldbiologie in huis midden in de stad.! Deze waarnemingen sluiten mooi aan op de oproep ze te melden in het sprinkhanenverhaal van Geert in vorig Blaadje, waar beide soorten ook worden beschreven.

Heeft u ook iets meegemaakt â€™n het veldâ€™ of een leuke waarneming stuur deze dan op naar de redactie, we doen tenslotte allemaal aan veldbiologie en horen graag over uw belevenissen !

Tip Er is nieuwe tweede serie van â€™Dat willen wij ookâ€™ met natuur als leermeester van de techniek: Lopen over water , overal ogen, vliegen als een meeuw, zien met haartjes, bouwen met glas, vuur voelen van ver, taai zijn als een plant en kijken als een vlieg, zie hiervoor de website:

<http://noorderlicht.vpro.nl/dossiers/34750150/> of de VPRO tv programmaâ€™s.

Evert Pellenkoff